

Економічні науки

Іванова Олена Олександрівна

студентка

Київського національного університету технологій та дизайну

Науковий керівник:

Скрипник Маргарита Іванівна

доктор економічних наук, професор

Київський національний університет технологій та дизайну

ОБЛІК І АУДИТ ГРОШОВИХ КОШТІВ
УЧЕТ И АУДИТ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ
ACCOUNTING AND AUDITING OF FUNDS

Анотація. У статті зроблено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення наукової проблеми, яка полягає у вдосконаленні методики, організації обліку й аудиту грошових коштів підприємств, розроблено практичні рекомендації, спрямовані на ефективне використання грошових коштів.

Ключові слова: банківські операції, грошові операції, грошові потоки, інвентаризація, аудит грошових коштів.

Аннотация. В статье сделано теоретическое обобщение и предложено решение научной проблемы, которая заключается в совершенствовании методики, организации учета и аудита денежных средств предприятий, разработаны практические рекомендации, направленные на эффективное использование денежных средств.

Ключевые слова: банковские операции, денежные операции, денежные потоки, инвентаризация, аудит денежных средств.

Summary. *The article presents a theoretical generalization and proposes a solution to a scientific problem, which consists in improving the methodology, organization of accounting and audit of cash of enterprises, develops practical recommendations aimed at the efficient use of cash.*

Key words: *banking, cash operations, cash flows, inventory, cash audit.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день актуальність і значимість грошових коштів не викликає сумнівів. Грошові кошти за своєю природою є початковою і кінцевою стадією кругообігу господарських засобів, швидкість руху грошових коштів визначається ефективністю діяльності підприємства. Обсяг наявних у підприємства грошей визначає платоспроможність підприємства (одну з найважливіших характеристик фінансового становища підприємства). Грошові кошти – це унікальний вид оборотних коштів, який володіє абсолютною ліквідністю, тобто здатний негайно виступати засобом платежу за зобов'язаннями підприємства в будь-який час.

І незважаючи на простоту теоретичного матеріалу з обліку грошових коштів, на практиці досить часто припускаються помилок і порушень. Адже кошти легко приховати і перевезти, на них немає знаків приналежності, і вони є конвертованими. Ризик крадіжки безпосередньо пов'язаний з тим, що окремі особи мають доступ до системи обліку і можуть отримати дозвіл на охорону грошових коштів. Тому обліку грошових коштів та їх контролю необхідно приділяти особливу увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність обраного наукового дослідження обумовлена також розвитком інформаційних технологій, що дозволяє не лише вдосконалити інформаційну систему управління, а й сприяє появі нових об'єктів обліку. Дослідженню питань обліку і аудиту грошових коштів присвячені праці відомих вітчизняних та зарубіжних економістів, зокрема М.Т. Білухи, І.О. Бланка, Ф.Ф. Бутинця,

Л.О. Лігоненко, Є.В. Мниха, Л.В. Нападовської, Ю.І. Осадчого, П.Г. Пономаренка, Г.В. Ситника, В.Т. Сусіденка та ін. Проте динамічна система грошового обігу в Україні в умовах ринкових відносин та розвитку інформаційних технологій потребує подальшого поглибленого наукового вирішення питань управління економікою, підвищення інформатизації через облік і аналіз із метою оптимізації економічних взаємовідносин. Усе це обумовлює вибір теми статті та її актуальність для національної облікової системи.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження теоретичних і методологічних положень та розробка практичних рекомендацій з обліку і аудиту безготівкових грошових коштів для управління економічною діяльністю підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток господарських зв'язків в умовах ринку значно розширює кількість користувачів обліковою і звітною інформацією. Ними є не тільки працівники управління, безпосередньо пов'язані з підприємництвом, але і зовнішні користувачі інформації, що мають пряму фінансову зацікавленість: банки - при ухваленні рішення про надання кредитів; постачальники – при укладанні договорів на постачання товарно-матеріальних цінностей; інвестори, засновники, акціонери, яких цікавить рентабельність вкладеного капіталу і можливість одержання прибутків (дивідендів).

Кошти необхідні для забезпечення єдності виробництва й обігу, опосередковують зміну форм руху авансованого капіталу з грошової в товарну, і з товарної в грошову. Готівка в касі підприємства утворюється з надходжень готівковими грошовими коштами за надані послуги, продані товари або з інших законних джерел і наявних коштів отриманих у банку на заробітну плату соціального характеру й інші потреби, у встановлених законом випадках.

На наш погляд, найбільш універсальним є наступна дефініція: грошові кошти – готівка в касі, електронні гроші, залишки коштів на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані суб'єктом господарювання упродовж будь-якого моменту часу для розрахунків під час здійснення господарських операцій.

Грошовий потік – це сукупність проведених за звітний період надходжень та витрат, які розподілені за операційною, фінансовою та інвестиційною діяльністю та змінюються під впливом ефективності здійснення господарської діяльності.

Основною метою управління грошовими потоками є забезпечення фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку шляхом балансування обсягів надходження і витрати коштів і їхньої синхронізації в часі. Аналіз грошових потоків проводиться в розрізі за видами діяльності. Використовуються методи горизонтального та вертикального аналізу, порівняння та нормування показників.

Багато економістів вважають що таке визначення потребує уточнень, тому в економічній літературі існує безліч визначень поняття «грошові кошти», що призводить до неоднозначного розуміння сутності цієї категорії. Розглянемо деякі з них (табл. 1).

Таблиця 1

Економічна сутність поняття «грошові кошти»

Джерело	Визначення
В.В. Варавка [11]	Грошові кошти – готівка в касі підприємства, депозити до запитання, кошти на банківських рахунках, які характеризуються абсолютною ліквідністю, тобто можуть у будь-який момент бути використані для здійснення розрахунків, або обміняні на законні платіжні засоби.
Н.В. Гордополова [13]	Грошові кошти – це доходи і надходження, що акумулюються у грошовій формі на рахунках підприємства, організації, установи у банках і використовуються для забезпечення їх власних потреб або розміщення у вигляді ресурсів банків
А.В. Гриліцька [14]	Грошові кошти – це кошти у вигляді грошей, які знаходяться в касі підприємства, на рахунках в установах банку, в акредитивах, у підзвітних осіб та на депозитах до запитання
О.С. Височан [17]	Грошові кошти – це кошти в касі, електронні гроші, кошти на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані у будь-який момент для проведення розрахунків в процесі здійснення господарських операцій

М.В. Корягін [21]	Грошові кошти – це готівка, яка зберігається на підприємстві, гроші в банках (на рахунках); банківські векселі, грошові чеки та перекази від клієнтів
В.В. Ясишена [24]	Грошові кошти – форма існування грошей, використовується як засіб обігу та платежу; грошові знаки національної валюти України – банкноти і монети, в тому числі пам'ятні та ювілейні монети, що знаходяться в обігу і є дійсними платіжними засобами

Отже, з приведених трактувань категорії «грошові кошти» можна сказати наступне, грошові кошти – це найліквідніші активи підприємства, що включають готівку в касі, кошти на рахунках у банку, електронні гроші, які у відкрито циркулюючій системі емітуються, депозити до запитання.

В частині ведення бухгалтерського обліку для контролю за рухом грошових коштів призначені спеціальні рахунки обліку грошових коштів. Ці рахунки призначені для узагальнення інформації про наявність та рух грошових коштів у вітчизняній та іноземних валютах, що знаходяться в касі, на розрахункових, валютних та інших рахунках, відкритих в кредитних організаціях на території України і за її межами, а також цінних паперів, платіжних та грошових документів [9, с. 67].

З особливостями обліку грошових коштів пов'язана облікова політика підприємства – сукупність обраних підприємством способів ведення бухгалтерського обліку (первинного спостереження, вартісного виміру, поточної угруповання і підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності). Для відображення грошових коштів бухгалтерська служба на чолі з головним бухгалтером має використовувати робочий план рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємства. Особливості відображення грошових коштів полягають в тому, що кожна операція з готівкою повинна бути документально оформлена (підтверджена) відповідними документами. Окрім того, надходження готівки в касу оформляється (оприбутковується) на підставі прибуткового касового ордера, видача – на підставі видаткового касового ордера. Дані з цих ордерів заносяться в касову книгу, в якій вказується залишок готівки в касі

підприємства на початок дня, обороти за день і залишок на кінець дня. Дані касової книги повинні відповідати фактичній наявності грошей в касі. Виписані касові ордери реєструються в журналі реєстрації прибуткових і видаткових касових документів, який ведеться окремо за прибутковими та видатковими операціями [10, с. 55].

Будучи значущим і важливим об'єктом діяльності підприємства грошові кошти потребують контролю і формування звітності. Теоретично можливі три підходи до встановлення правил обліку на підприємстві: централізований, децентралізований і змішаний. При першому підході ведення обліку регламентується з єдиного центру. При чому особливого значення не має, державний це орган або громадське об'єднання. Другий підхід передбачає індивідуалізацію правил бухгалтерського обліку для кожного господарюючого суб'єкта. Хоча він забезпечує максимальну адекватність облікових процедур характеру діяльності підприємства, в сучасних умовах господарювання він неприйнятний. Нарешті, можливо розумне поєднання елементів першого і другого підходів. Світовий досвід підказує, що при даному способі за централізованим регулюванням залишається встановлення основних правил і принципів ведення обліку, що забезпечують доступність і корисність фінансової інформації.

Грошові кошти є однією з відповідальних ділянок аудиту, оскільки значна частина зловживань відбувається шляхом розкрадань готівки з каси підприємства. З метою контролю в області обліку і в області дотримання законодавства застосовують перевірки. Перевірка може бути як внутрішня, так і зовнішня з залученням сторонніх інспекторів.

Процес організації аудиту починається з формування мети та відповідних завдань проведення контролю. Метою аудиту операцій з грошовими коштами є забезпечення збереження грошових коштів, повноти оприбуткування, раціонального та економного використання, дотримання касової дисципліни й встановленого порядку безготівкових розрахунків.

Процес здійснення операцій з грошовими коштами не є хаотичним процесом, а регулюються і контролюються державою, на основі відповідних законів, постанов, наказів, інструкцій, положень, методичних матеріалів з обліку і звітності, національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Вони необхідні для встановлення законності та достовірного відображення господарських операцій, відповідності ведення бухгалтерського обліку фінансовій звітності, а також для проведення аналізу.

Залежно від суті господарських операцій та основних напрямів контролю грошових коштів у процесі аудиту застосовують ряд способів і прийомів:

- 1) органолептичні: інвентаризація, вибіркові та суцільні спостереження, обстеження, експертизи;
- 2) розрахунково-аналітичні: економічний аналіз, статистичні розрахунки, інформаційне моделювання;
- 3) документальні: формальна, нормативно-правова, арифметична перевірки окремого документа, зустрічна перевірка документів, аналітична (камеральна) перевірка звітності та балансів, отримання пояснень від посадових осіб;
- 4) узагальнення та реалізація результатів контролю: групування, документування результатів контролю, прийняття рішення за результатами контролю, контроль за виконанням прийнятих рішень [12, с. 191].

Керівництво підприємств має розуміти, що грошові кошти здатні приносити економічну вигоду тільки тоді, коли вони раціонально і ефективно використовуються. Отже, ц облікова ділянка є особливим об'єктом аудиту.

Висновки з даного дослідження. За результатами досліджень встановлено:

1. Запропоновано трактувати грошові кошти як готівку в касі, електронні гроші, залишки коштів на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані господарюючим суб'єктом упродовж будь-якого моменту часу для розрахунків під час здійснення господарських операцій.

2. Запропонована удосконалена класифікація грошових коштів для потреб управління загалом та обліку, аналізу, контролю. У ній виділено такі ознаки: 1) обмеженість у напрямках використання (грошові кошти без обмежень у напрямках використання, грошові кошти з обмеженнями у напрямках використання); 2) місце зберігання (грошові кошти: у касі підприємства (установи, організації), на рахунках у банку, на мікропроцесорі смарт-карток або карток зі збереженою вартістю, у пам'яті ЕОМ на жорстких дисках). Класифікація грошових коштів за наведеними ознаками має важливе значення для аналізу фінансового стану підприємства, здійснення інвентаризації та максимально раціонального відображення грошових коштів на рахунках бухгалтерського обліку.

3. Структура інформаційної системи обліку розглядається як сукупність процесів, які забезпечують її роботу (здійснення господарської операції; вимірювання результатів; документальне оформлення; заповнення регістрів; формування звітності; прийняття рішення), а також етапів бухгалтерського обліку та контролю грошових коштів та їх еквівалентів (спостереження; вимірювання; реєстрація і зберігання; групування; узагальнення; підтримка). Ця система повинна максимально повно охоплювати такі основні функції: організаційну; кількісного відображення та якісної характеристики; контрольну; забезпечувальну; зворотного зв'язку; аналітичну та рекомендаційну.

4. Запропоновано зміни у План рахунків бухгалтерського обліку за окремими рахунками обліку грошових коштів, їх еквівалентами та поточними фінансовими інвестиціями, а саме: рахунок 32 «Еквіваленти

грошових коштів» і субрахунки 321 «Еквіваленти грошових коштів в національній валюті» та 322 «Еквіваленти грошових коштів в іноземній валюті»; рахунок 35 «Поточні фінансові інвестиції» за видами фінансових інвестицій. Це сприятиме достовірному відображенню об'єктів обліку в Плані рахунків і у фінансовій звітності.

5. Системний аналіз грошових потоків рекомендовано базувати на послідовному дослідженні грошових потоків, яке передбачає проведення аналізу: ліквідності балансу; показників оцінки ліквідності підприємства; Звіту про рух грошових коштів; показників ділової активності; групи аналітичних фінансових коефіцієнтів, які характеризують грошові потоки. Він може бути використаний у практичній діяльності, що у сукупності забезпечить деталізоване дослідження грошових потоків підприємства, допоможе визначити тенденції й закономірності їхнього формування. Встановлено відсутність системного підходу до проведення аудиту руху грошових потоків та обґрунтовано недостатність і недосконалість методичного забезпечення процесу аудиту. Це зумовило необхідність розробки алгоритму проведення аудиту Звіту про рух грошових коштів з виділенням стадій, етапів перевірки, тісно пов'язаних з планом та програмою аудиту, із зазначенням процедур, прийомів і тестів. Це сприятиме систематизації аудиторських процедур на всіх етапах аудиту, скоротить час проведення перевірки, дасть змогу достовірно зібрати докази для підтвердження звіту.

Література

1. Господарський кодекс України. Харків.: "Юристь", 2008с. 236 с.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» №996-XIV // Все про бухгалтерський облік (спецвипуск) № 9 від 20.02.2008 р.

3. Закон України «Про застосування контрольно-касових апаратів і товарно-касових книг при розрахунках зі споживачами в сфері торгівлі, суспільного харчування і послуг» від 06.06.96. №227/96-ВР. // Вісник НБУ від 12.05.2008 р.
4. Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні затв. Постановою Правління НБУ від 19.02.2001. №72 // Вісник НБУ від 12.05.2008 р.
5. Інструкція про застосування Плана рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і установ, затв. Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99. №291 // Все про бухгалтерський облік (спецвипуск) № 9 від 20.02.2008 р.
6. Інструкція НБУ №4 «Про організацію роботи з готівкового обігу установ банків України», затв. Пост. Прав. НБУ від. 19.02.2001р. // Вісник НБУ від 12.05.2008 р.
7. Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, ТМЦ, грошових коштів і документів та розрахунків, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 11.08.1994 р. №69 // Все про бухгалтерський облік (спецвипуск) № 9 від 20.02.2008 р.
8. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів від 24.05.95 №88 // Все про бухгалтерський облік (спецвипуск) № 9 від 20.02.2008 р.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87 // Все про бухгалтерський облік (спецвипуск) № 9 від 20.02.2008 р.

10. Варавка В.В. Нормативно-правове забезпечення обліку грошових потоків підприємства // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2006. №5. С. 47-55.
11. Варавка В.В. Особливості класифікації грошових потоків в процесі стратегічного та оперативного управління металургійним підприємством // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування: Економіка. Ч. 3. 2010. №4(36). – С. 72-80.
12. Варавка В.В. Управлінський облік грошових потоків підприємства // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування: Економіка. 2008. №1 (41). С. 25-31.
13. Гордополова Н. В. Методика аудиту звіту про рух грошових коштів / Н. В. Гордополова, В. В. Ясишена // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Вип. 23 : У 3 ч. / М-во освіти і науки України, Черк. держ. технол. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2009. С. 111-116.
14. Гриліцька А.В. Сучасні гроші як інструмент відносин між учасниками ринку // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Вип. 13. Черкаси: ЧДТУ, 2011. С. 181–184.
15. Гриліцька А.В. Удосконалення класифікації грошових потоків // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наукових праць. Вип. 203: В 4 т. Том IV. Дніпропетровськ: ДНУ, 2011. С. 936–941.
16. Гриліцька А.В. Шляхи підвищення ефективності внутрішнього аудиту грошових коштів на підприємствах споживчої кооперації // Бухгалтерський облік і аудит. 2010. № 11. С. 52–58.
17. Височан О.С. Облік руху грошових коштів як інформаційна база системи аналізу ліквідності підприємства // Наукові записки

- Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. 2009. № 17. С. 192–197.
18. Височан О.С. Оптимізація середнього залишку грошових коштів на підприємстві // Проблеми економіки та управління. 2011. № 507. С.117–122.
 19. Височан О.С. Наукові підходи до визначення понять “гроші” та “грошові кошти” // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. 2009. № 18. С. 27–33.
 20. Височан О.С. Міжнародний досвід побудови ефективної системи внутрішнього контролю за грошовими коштами на підприємстві // Логістика. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. 2006. № 552. С. 350–358.
 21. Корягін М.В., Височан О.С. Взаємозв’язок Звіту про рух грошових коштів з іншими формами звітності та типологія помилок при його складанні // Бухгалтерський облік і аудит. 2010. № 2. С. 31–37.
 22. Корягін М.В., Височан О.С. Актуальні питання визнання та обліку еквівалентів грошових коштів в Україні // Бухгалтерський облік і аудит. 2011. № 2. С. 27–34.
 23. Ясишена В. В. Інформативність Звіту про рух грошових коштів в системі менеджменту / В. В. Ясишена // Галицький економічний вісник. 2008. № 3 (18). С. 127-131.
 24. Ясишена В. В. Облік, аналіз і аудит як підсистеми формування інформації щодо грошових потоків підприємств / В. В. Ясишена // Галицький економічний вісник. 2008. № 5 (20). С. 148-153.
 25. Ясишена В. В. Теоретичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств / В. В. Ясишена // Економічний простір. 2008. № 16. С. 123-131.